

14. Сандей Аделаджа назвав брехнею те, що «Посольство Боже» засуджує владу за відмову від євроінтеграції //Релігійно-інформаційна служба. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/54385/;

15. Калюжный А. Нам нужно каяться, что не сохранили мир // Живая Вера Медия. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://afmedia.ru/zhizn-cerkvi/anatoliy-kalyuzhnyy-nam-nuzhno-kayatsya-chno-ne-sohranili-mir>.

16. Черенков М. Революция достоинства как предмет политической теологии // Религия в Україні. 22.05.2015. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.religion.in.ua/main/bogoslovyia/29230-revoluciya-dostoinstva-kak-predmet-politicheskoy-teologii.html>

УСТАВНІ ГРАМОТИ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО – ЧИННІ ДЖЕРЕЛА СЕРЕДНЬОВІЧНОГО ПРАВА НА УКРАЇНСЬКИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Захарченко П.П., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри історії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті аналізуються джерела права середньовічної України у період перебування її у складі Великого князівства Литовського. Їхній зміст до наших часів дійшов у так званих уставних грамотах, які здійснювали правове регулювання різноманітних галузей права в окремих суб'єктах литовської федерації. Саме у цей період великі князі литовські розпочинають видання специфічних джерел права, які мали характер підтверджувальних грамот, наданих раніше прав і вольностей окремим землям чи іншим адміністративно-територіальним одиницям. Вони були своєрідними угодами між Вільно та окремою автономною землею. Уставні грамоти визначали правове становище окремої території в політичній системі всієї держави. Саме за їхньою допомогою здійснювалося нормативне забезпечення функціонування органів місцевого самоврядування. Крім того, центральна влада намагалася ними розмежувати компетенцію органів місцевої влади, а саме воєвод, намісників, державців. Стверджується, що надання уставних грамот розпочалося з XIV ст., як поодинокі явище, а в XV ст. цей процес набув масового характеру.

Показана структура уставних грамот, які були однотипними і склалися з таких елементів як вступ, викладу основного змісту та закінчення. За своїм змістом норми уставних грамот визначали ступінь залежності окремих областей від сюзерена та регламентували їхнє внутрішнє життя. На сьогоднішній день відомо дванадцять привілеїв, окремі з них надавалися українським територіям.

У роботі проаналізований текст кількох грамот, адресованих українським землям, зокрема, Волинській, Київській землі, а також Більському повіту.

Ключові слова: Велике князівство Литовське, джерела права, грамоти, привілеї, земля.

Abstract. The article analyzes the sources of the law of medieval Ukraine during its period of being in the Grand Duchy of Lithuania. Their content up to our time has come to the so-called charters, which carried out the legal regulation of various branches of law in separate subjects of the Lithuanian federation. It was during this period that the Grand Dukes of Lithuania began publishing specific sources of law that had the character of confirmatory letters, granted earlier rights and freedoms to individual lands or other administrative-territorial units. They were kind of agreements between Vilna and a separate autonomous land. Statutory charter defines the legal status of a particular territory in the political system of the entire state. It was through their assistance that normative support was provided for the functioning of local self-government bodies. In addition, the central government tried to differentiate them from the competence of local authorities, namely voivods, governors, statesmen. It is argued that the issuance of charter letters began with the XIV century as a single phenomenon, and in the XV century this process has become massive.

The structure of the charter letters, which were of the same type and consisted of such elements as introduction, presentation of the main content and the ending, is shown. In its content, the rules of statutory letters were determined by the degree of dependence of certain areas from the supervisor and regulated their internal life. To date, twelve privileges are known, some of which were granted to Ukrainian territories.

The paper analyzes the text of several letters addressed to Ukrainian lands, in particular Volyn, Kyiv land, as well as Bilsky County.

Key words: The Grand Duchy of Lithuania, sources of law, charters, privileges, land.

Вчені Російської імперії, як і сучасні дослідники, безспідставно вважають, що еволюція державного устрою Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ) проминула у своєму розвитку два періоди: удільний або конфедеративний [1, с. 105], який розпочався з моменту приєднання білоруських і українських етнографічних територій, і завершився у другій половині XV ст. ліквідацією удільних князівств (Волинського і Київського) [2, с.56], та земський або федеративний, який тривав з другої половини XV ст. до укладення Люблінської унії у 1569 р., якою здійснено об'єднання Польського королівства і Великого князівства Литовського в нову державу – Річ Посполиту [1, с. 105].

Саме в другий період трансформації державного устрою литовські князі запроваджують практику видання джерел права, які здебільшого мали характер підтверджувальних грамот, наданих раніше прав і вольностей окремим землям чи іншим адміністративно-територіальним одиницям. У літературі вони отримали назву «уставні земські грамоти» або обласні привілеї. Це своєрідні угоди між політичним центром та автономною областю, у яких йшлося про дотримання традиційних прав її жителів. Джерела цієї групи визначали правове становище окремої території в політичній системі всієї держави, а також функції органів державної влади, діючих на території, якій адресований названий документ. Норми, що містилися в обласних привілеях чи уставних земських грамотах, походили: по-перше, із місцевого звичаєвого права, що з'явилися у період, коли окремі із цих земель були самостійними державами, а їхнє населення, обираючи собі князя, укладало своєрідну угоду, в якій визначалися як права, так і обов'язки сторін договору; по-друге, з попередніх джерел права; по-третє, із норм, вироблених адміністративною і судовою практикою.

Нинішні дослідники історії українського права вважають, що ухвалення уставних земських грамот стає прерогативою великого князя литовського, який у такий спосіб намагався вирішувати не лише соціально-економічні проблеми, але й оперативно реагував на ті зміни, що об'єктивно відбувалися в адміністративно-територіальних одиницях та у структурі органів державної влади [3, с.20]. Свідченням врахування литовським господарем автономного статусу окремих земель у складі ВКЛ, особливостей розвитку та спадкоємності їхнього права є чітка адресації грамот окремим землям, а не створення єдиного уніфікованого загальнодержавного збірника права. За допомогою грамот здійснювалося нормативне забезпечення функціонування органів місцевого самоврядування. Крім того, центральна влада намагалася ними розмежувати компетенцію органів місцевої влади, а саме воєвод, намісників, державців.

Уставні грамоти за своєю структурою однотипні і складаються із трьох частин : вступу, викладу основного змісту та закінчення. Вступну частину своєю чергою умовно можна поділити також на кілька частин. На початку документа зазначається ім'я, повний титул господаря держави, який підписував грамоту. Потім називаються особи чи суспільні верстви, на чие прохання надавалася грамота. Незалежно від адресації, грамота охоплювала територію усієї землі і усього населення, що на ній проживало. У вступній частині вказуються формальні причини, що зумовили князя надати грамоту. І, нарешті, зазначається про підтвердження попередніх листів, прав та привілеїв, починаючи з Великого князя Вітовта.

В основному змісті уставних земських грамот, що поділений на артикули (статті), знайшли відображення норми кримінального, цивільного, процесуального права.

Закінчення характеризується затвердженням тексту уставної грамоти Великим князем Литовським, членами пани-ради, урядовцями. Серед усіх грамот кількісно найчисельніший склад чиновників ухвалював уставну земську грамоту жителям Київської землі 1529 р., до процедури якої долучилися король польський Сигізмунд I, гетьман, канцлер, воєводи, старости та інші посадовці литовської держави. Ймовірно, з причин технічного характеру відсутній список панів радних в уставній земській грамоті Волинській землі. Кожна грамота підписувалася писарем, який вказував на дату та місце її

ухвалення. У заключній частині окремих документів присутні фрази про підтвердження попередніх князівських привілеїв та урочисті обіцянки зберігати права та вольності «на вічні часи» [3, с.21].

Норми обласних привілеїв визначали ступінь залежності окремих областей від сюзерена та регламентували їхнє внутрішнє життя. Надання привілеїв (установчих грамот) розпочалося з XIV ст., спочатку це було поодиноким явищем, а в XV ст. процес набув масового характеру. На сьогоднішній день відомо дванадцять привілеїв, окремі з них надавалися українським територіям, зокрема, Волинські установчі земські грамоти 1501, 1509, 1547 років та Київські 1507 і 1529 років, а також грамота, надана Більському повіту у 1501р.

Перша Волинська установча грамота 1501 р. була пожалувана Олександром Казимировичем її жителям після втрати нею своєї незалежності у 1321 р. після смерті останнього волинського князя Андрія Юрійовича та перетворення її на провінцію Литовської держави. Збереглася у фрагментарному вигляді.

За своїм змістом вважається грамотою, що підтверджує особисті права і майнові привілеї місцевої шляхти, урівняні з литовською ще у 1432 р. Надана на прохання «усієї шляхти Волинської землі». Відповідно до її артикулів, під загрозою застосування покарання, шляхту заборонялося ображати словесно, принижувати її гідність, утримувати у «вежі», тобто в'язниці. Охоронялися й власницькі права волинської аристократії. Розміри оподаткування і види податків для них могла встановити лише центральна влада, а саме пани – рада – орган, у роботі якого брали участь переважно представники шляхетської верхівки

Установча грамота, видана князем Олександром Казимировичем Більському повіту (Берестейщина) у 1501 р. Оскільки на цій території, що межувала із королівством Польським, продовжували панувати давні руські звичаї, центральна литовська влада й видала акт, яким, де-юре, намагалася обмежити їх застосування. Грамота написана руською мовою, адресована шляхетському стану, поєднує в собі ряд положень, що санкціонують поширення інститутів польського права у повіті.

Перша Київська установча грамота 1507 р. була надана після того, коли Київська земля остаточно втратила свою самостійність, 8 грудня 1507 р. Вона була підтверджена сином Казимира Олександром і його наступником Сигізмундом [4, с. 59]. Її зміст відображав виключно інтереси шляхти і мав характер станового, а не загальноземського привілею. В ньому містилися положення, що надавали право користуватися привілеєм «людям церковним, князьким та панським», яким дозволено недопускати до свідчень у суді залежних осіб нешляхетського походження, що у документі названі холопами та рабами. Крім того, Київщині дозволялося користуватися нормами звичаєвого права. Підтверджувалися давні права цієї землі, де в одному із артикулів вказувалося, що «ми старину не рушимо, а новину не вводимо».

Друга Волинська установча грамота 1509 р. аналогічна першій, але збереглася краще, що дало можливість відновити втрачені фрагменти попередньої.

Друга, підтверджувальна установча грамота Київській землі від 1 вересня 1529 р., з'явилася у зв'язку з тим, що оригінал привілею 1507 р. згорів під час пожежі і постала необхідність підтвердити даровані в документі права, що й було зроблено князем Сигізмундом. Грамота є точною копією привілею 1507 р. з окремими доповненнями, уточненнями та роз'ясненнями. Серед новацій, що розміщені здебільшого в кінці привілею, виділяються такі: норми, що забезпечували захист землевласників та їхніх селян від зловживань з боку урядової адміністрації; звільнення населення Київщини від деяких видів податків та служб; регламентація відносин між міщанами з одного боку та шляхтою і їхніми селянами з другого.

Установча грамота Дорогочинській землі (Берестейщина) 1516 р., якою надавалася місцевій, здебільшого, польській шляхті можливість використовувати у своїй діяльності

польське право, закріплене у коронних статутах. Грамота збереглася до нашого часу у двох варіантах – руському та литовському.

Отже, уставні земські грамоти видавалися господарем Великого князівства Литовського для земель – суб'єктів федерації з метою забезпечення сукупності певних прав окремих території та визначення їхнього місця в політичній системі всієї держави. Повторне їх надання Київській і Волинській землі свідчить не про зміну характеру правовідносин, що в них склалися, а лише про необхідність їхнього підтвердження у зв'язку з механічною втратою усього тексту чи фрагментів попередніх грамот.

Список використаних джерел

1. Історія українського права : посібник / І. А. Безклубий, І. С. Гриценко, О. О. Шевченко та ін. К.: Грамота, 2010. 336 с.
2. Захарченко П. П. Історія держави і права України: підручник. К.: Атіка, 2005. 368 с.
3. Вовк О. Й. Уставні земські грамоти – джерело українського міського права XVI століття. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2011. Вип. 88. С.19-23.
4. Леонтович Ф. И. Источники русско-литовского права. Варшава, 1894. 65 с.

УДК 346.543

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕСТИТОРІВ В УКРАЇНІ

Каркачова А.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу Університету ДФС України

Karkachova A.V. STATE GUARANTEES OF PROTECTION OF INVESTOR RIGHTS IN UKRAINE

***Анотація.** Розглянуто питання гарантії захисту прав інвесторів з боку держави. Зроблено висновок про те, що через недостатні гарантії захисту прав суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності потенційні інвестори не мають можливості і бажання вкладати кошти, реалізовувати свої плани. Тому, щоб повернути довіру інвесторів, яке втрачено через політичну та економічну нестабільність в країні, пропонується доповнити чинне господарське законодавство України нормами, які передбачають захист прав і законних інтересів суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності з боку держави.*

***Ключові слова:** державні гарантії, права інвесторів, господарське законодавство, євроінтеграція.*

***Abstract.** The article is dedicated to questions of government guarantees for the protection of investors rights. Was concluded that, due to lack of adequate protection of the rights subjects of investment and innovative activity in certain regions, the potential investors don't have the capacity and willingness to invest for implement their plans. Therefore, to restore investor confidence, which has been lost due to political and economic instability in the country, were invited to supplement the commercial legislation of Ukraine add such rules, which will provide for the protection of the rights and lawful interests of subjects of investment and innovation on the part of the state.*

***Keywords:** government guarantees the rights of investors, commercial law, European integration.*

Постановка проблеми. В Україні недостатнього використовується інвестиційний потенціал, що пов'язано з нестабільністю, постійними змінами та порушеннями діючого законодавства. Держава і її органи, з урахуванням наявності негативного досвіду відміни пільг в умовах спеціального режиму господарювання, повинні вжити всі необхідні заходи для виправлення допущеної помилки на загальнодержавному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою даної статті є роботи юристів-науковців: Ю.Є. Атаманової, О.Р. Зельдиної, Г.Л. Знаменського, В.М. Корельського, В.М. Коссака, В.К. Мамутова, В.Д. Перевалова, О.П. Підцерковного, О. Поляк, В.А. Устименко, В.В. Хахуліна, О.Г. Хрімлі, В.С. Щербини, А.Х. Юлдашева і др.

Ціллю статті є розширення гарантій захисту прав інвесторів з боку держави та правового механізму їх забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Держава Україна гарантує права суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності, в т. ч. інвесторів (іноземних та вітчизняних).